

TRACKS – De Conceptnota ¹

Documenttitel	TRACKS Concept note for video coaching.
Versie	1.0
Staat	Finale
Relatie met TRACKS-doelen	Outcomes 1, 2, 3
Leverbaar type	Project gids
Publicatiedatum	Juni 2018
Verantwoordelijke partner	Ghent University, Artevelde University College
Auteurs	Jan de Mets, Sofie Verschaeve
Verspreidingsniveau	Publiek

Hierin pogen we enkele inzichten omtrent ‘kwaliteitsvolle interacties’ met en tussen kinderen en omtrent het professionaliseren van kindbegeleiders/kleuterleerkrachten samen te brengen. Ze vormen als het ware de achterliggende visie en motor voor het videocoachen.

¹ Het onderzoek en de activiteiten die tot deze resultaten hebben geleid, werden gefinancierd door het Erasmus+-programma dat wordt beheerd door de Foundation for the Development of the Education System (FRSE) in het kader van projectcontract nr. 2017-1 PL01-KA201-038560. KA2 - Samenwerking voor innovatie en de uitwisseling van goede praktijken; KA201 - Strategische partnerschappen voor onderwijs. Het document kan worden gebruikt volgens de CC Attribution License (CC-BY).

De steun van de Europese Commissie voor deze uitgave houdt geen goedkeuring in van de inhoud ervan, die enkel een weergave is van de mening van de auteurs. De Commissie kan niet verantwoordelijk gesteld worden voor het gebruik van de informatie die deze uitgave bevat.

Inleiding

Het project 'Kleine Kinderen, Grote Kansen' (KKGK) in Vlaanderen

De concepten die we in dit document toelichten, zijn het resultaat van 2,5 jaar werken in dit 'KKGK'-project (2016-zomer 2018). Op initiatief van de Vlaamse minister van Onderwijs, Crevits, kwamen **alle Bacheloropleidingen Kleuteronderwijs** samen om te zien hoe ze de thematiek van kinder/kansarmoede (en bij uitbreiding: omgaan met diversiteit, signalen van kwetsbaarheid leren zien en ernaar handelen, ...) dieper in de opleiding van toekomstige leerkrachten konden brengen. Het Steunpunt Diversiteit en Leren (UGent) was de projectleider, en werkte in een projectteam samen met de Arteveldehogeschool, de Karel de Grote-Hogeschool en Odisee Brussel.

Hoe pakten we dat aan? Het project bracht de 15 opleidingen samen in Lerende Netwerken. In total vonden er zo'n 8 plaats, waarbij ook andere actoren betrokken waren:

- **externe organisaties met expertise in de thematiek:** VBJK, Kind en Gezin, Netwerk tegen Armoede, Kinderrechtencommissariaat, Unicef, Studio Globo, Welzijnszorg, Minderhedenforum, VVOB Education for Development, TAO Armoede;
- **de pedagogische begeleidingsdiensten.**

Samen 'ontrafelden' we de brede thematiek, bogen we ons over **kerncompetenties** in het omgaan met kansarmoede en diversiteit en poogden we tot werkbare hefboomen te komen die zowel docenten als studenten/toekomstige leerkrachten kunnen ondersteunen.

We kwamen tot twee kerntema's: '**Kwaliteitsvolle interacties**' (de **blauwe** ballonnen in de tekening hieronder) en '**Beeldvorming**' (de **oranje** ballonnen):

- We willen de toekomstige leerkrachten trainen en uitdagen om tot **kwaliteitsvolle interacties** met kinderen (en kinderen onderling) te komen. Deze focus is uiteraard voor *elk* kind van belang, maar kinderen met kwetsbare kenmerken hebben hier extra aandacht, compensatie en ondersteuning nodig. Wat we met 'kwaliteitsvolle interacties' bedoelen, zie verder.
- Met '**beeldvorming**' bedoelen we dat we de kindbegeleider/leerkracht willen uitdagen op het helikopterperspectief in te nemen: hoe kom ik in contact met

kwetsbaarheid/armoede/... Welke inzichten en theoretische modellen bestaan er die ik best ken? Hoe kan ik 'geraakt worden' door die kwetsbaarheid en armoede? Hoe kan ik over mijn handelen t.a.v. deze thematiek nadenken, en hoe kan mijn denken mijn handelen richting geven? ... Deze focus is dus een beetje 'meta-niveau' en specifiek gericht op de thematiek van armoede.

$$7 + 4 + 1 = 12$$

Hefbomen: 7

Doorheen het KKGK-project ontdekten we dat er bij Kwaliteitsvolle Interacties:

- **4 hefbomen** zijn: wees competent en vaardig
 - 1) in taal-bevorderende interacties ('rijke taal' in de tekening),
 - 2) in denk- en onderzoeks-bevorderende interacties ('onderzoeken', soms gebruiken we ook 'denken'),
 - 3) in relationele interacties ('warme relaties') en
 - 4) in artistiek/muzische/creatieve/expressieve interacties ('expressie').

Aanbeveling vanuit het KKGK-project: bekijk deze 4 steeds in interactie met elkaar, je moet dit holistisch benaderen!

en dat er bij 'Beeldvorming'

- **3 hefbomen** zijn: wees competent en vaardig

1) in verwerven van inzichten en kennis omtrent de mechanismen van armoede en sociale uitsluiting – het ‘hoofd’ (‘inzichten’ op de tekening),
2) in contact leggen, het ontmoeten van mensen in armoede en sociale uitsluiting, je openstellen van hun leven en ervaringen, of dit alles via organisaties die met kwetsbare mensen werken en samenkomen – het ‘hart’ (‘geraakt worden’),
3) in je verder versterken/professionaliseren in hoe je hiermee nu aan de slag moet in je school/klas/kinderdagverblijf/opvang-situaties. Welke reflectiemethodes zijn er beschikbaar die ons over dit alles doen nadenken en die ons handelen kunnen bijsturen? Hoe zorgen we ervoor dat we onze nieuwe inzichten en ervaringen (uit de 2 andere hefboomen) vertalen in een verfijnder gedrag en aanpak t.a.v. kinderen (en hun gezinnen) in kwetsbaarheid. – de ‘handen’ of ‘de spiegel’ (in de tekening: de steeds om zijn as draaiende dubbelster ‘handelen-reflecteren’). **Videocoaching** is een heel sterke methode bij deze hefboom.

Advies vanuit het KKGK-project: start met één van deze drie hefboomen in je professionalisering, het maakt niet uit welke, maar zorg er wel voor dat je ze alle drie in rekening neemt!

Resultaat van het KKGK-project: **7 hefboomen om tot gelijke(re) kansen te komen tot ontwikkeling van kinderen te komen.**

Verbindende elementen: 4

Tijdens het hele KKGK-proces ontdekten we dat er uiteraard ook andere elementen meespelen in dit verhaal. Bij het afsluiten van het project kwamen we tot deze vier (al kunnen er zeker meer gevonden worden):

- 1 – een algemene **professionele basishouding** van respect, openheid, flexibiliteit, antiracisme, antidiscriminatie ... is een startpunt;
- 2 – nadenken over competenties in het **omgaan met diversiteit** is nodig;
- 3 – je bouwt best **partnerschappen** uit om je acties te versterken, om te beginnen met ouders, maar ook met externe organisaties uit bijv. de welzijnssector;
- 4 – je denkt ook na hoe je een **krachtige leef- en leeromgeving** kunt opzetten.

De **Conventie over de Kinderrechten** (UN) beschouwen we als het algemene kader dat ons hele handelen en omgaan met kinderen/jongeren stuurt. Dit is de '1' in de '7 + 4 + 1'-formule.

KKGK-website: www.grotekansen.be

Dit hele **7 + 4 + 1-kader** is aan het eind van het project in een nieuwe website gegoten. Tegelijk is de doelgroep verbreed: van leerkrachten kleuteronderwijs (en hun opleidingen) naar de brede groep van ieder die kinderen begeleidt vanaf 0 jaar en ook voor wie kinderen na het kleuteronderwijs begeleidt (vandaar de "en meer" in de titel op de site).

Waarom we dit deden? Omdat we geloven dat we in Vlaanderen moeten nadenken over een **meer geïntegreerde aanpak in het begeleiden van jonge peuters en kleuters** (inspiratie is te vinden in landen die niet zo'n *split system* kennen – in Vlaanderen is er een stevig verschil tussen alles wat vóór de kleuterklas gebeurt en het kleuteronderwijs, met 2 aparte bevoegde ministers, aparte infrastructuur, statuten, regelgeving, aanpak, zorg vs. leren, enz.). We geloven

dat onze inzichten over kwaliteitsvolle interacties en beeldvorming iedereen die kinderen/jongeren begeleidt kan inspireren.

Daarom hebben we voor de opbouw van de website samengewerkt met organisaties als Kind & Gezin en VBJK.

Dit document

De tekst hieronder schetst meer in detail de **7 hefboomen** (de 5 andere elementen laten we hier even buiten beschouwing). We zijn er ons van bewust dat elke hefboom eigenlijk een hele cursus, module of opleidingsonderdeel kan zijn. Hier gaat het om een algemene inleiding, een opwarmer over elk van de 7 hefboomen.

Elk van de hefboomen zijn wel gebaseerd op resultaten van (praktijk)onderzoek. Want ook die wetenschappelijke basis vonden we in het KKGK-project belangrijk: elke hefboom is gestoeld op wat we uit onderzoek weten!

Voor onze Italiaanse en Poolse partners hebben we erbij geschreven dat ze goed voor ogen moeten houden dat dit geschreven is vanuit de specifieke Vlaamse context. We hopen gedurende het TRACKS-project onze hefboom-ideeën en -uitwerking te kunnen aanvullen met hun inzichten en ervaringen.

Jan De Mets, Steunpunt Diversiteit en Leren, UGent, jan.demets@ugent.be

Sofie Verschaeve, Arteveldehogeschool, sofie.verschaeve@arteveldehs.be

het Vlaamse TRACKS-team

7 hefboomen om tot gelijke onderwijskansen voor elk kind te komen

1 - Kwaliteitsvolle Interacties

De professional maakt het verschil

‘Werken aan kwaliteitsvolle interacties’ en ‘kinderen brengen tot kwaliteitsvolle interacties’ zijn kerncompetenties in het omgaan met diversiteit, kinder- en kansarmoede. Uit internationaal onderzoek van de voorbije 20 jaar weten we dat voor de jonge kinderen de professional het verschil kan maken. Dit geldt zowel in de omgang met het individuele kind, met de groep kinderen en met de ouders.

Bovendien weten we dat goede ECEC-voorzieningen (*early childhood and education*, zowat het omvattende begrip voor ieder die kinderen begeleidt tussen 0 en 6 jaar) van hoge kwaliteit vooral een positieve impact hebben **voor sociaal kwetsbare groepen**, want zo wordt de spiraal van achterstelling doorbroken.

Interactie wordt **kwaliteitsvolle interactie**, wanneer de professional stimulerend werkt inzake 1) taal, 2) relaties, 3) denken en onderzoeken, 4) het expressieve en muzisch-creatieve (zie de illustratie met de vier blauwe hefbomen). De interactiekwaliteit van de professional is één van

de belangrijke sleutels tot volwaardige groei en ontwikkeling van alle kinderen, en in het bijzonder van de meest kwetsbare kinderen.

Dat betekent niet dat de professional de enige expert is of er alleen voor staat. Idealiter zoekt en vindt zij expertise en ondersteuning bij de ouders, de collega's, bij de instellingen en partners binnen de eigen kinderopvang-, gezinsondersteuning of onderwijscontext. In die zin zijn er dus altijd linken met een basishouding van flexibiliteit, kritische reflectie, dialoog, samenwerking, leren-van-elkaar ...

Focussen op kwetsbaarheid

Dit soort kijkwijzers en denkkaders zijn uiteraard ontwikkeld om alle kinderen te observeren. Tegelijk heeft elk kind eigen kwetsbaarheden, ontstaan vanuit heel diverse oorzaken: opvoedingssituatie thuis, overlevingsmodus, prikkelarme omgeving, weinig uitdagingen en expressiekansen, ... De uitdaging voor de professional is hier **anticiperend en compenserend** op te treden. Bij kinderen die in de thuiscontext minder ervaringskansen, prikkels, aanmoedigingen ... meekrijgen, zal de professional dit best compenseren door éxtra ervaringen, prikkels en complimenten aan te reiken.

Hefboom 1 – Rijke taal!

De professional zet 'taalontwikkende interactievaardigheden' in

Taal is kapitaal, cultureel en symbolisch kapitaal. Wanneer kinderen uitgedaagd worden om in één of zelfs meerdere talen hun gedachten te vormen en te communiceren, dan hebben zij het belangrijkste instrument in handen om te groeien, te leren. Hier kunnen gezinscontext en kinderopvang/kleuteronderwijs elkaar perfect aanvullen en versterken. De uitdagingen zijn niet min: hoe ga je als professional en je team om met meertaligheid? Hoe prikkel je – zoals in de Vlaamse context veelvuldig voorkomt – 28 kleuters tot talige interactie wanneer je er alleen voor staat? Hoe ga je om met de heel diverse thuis talen die kinderen en hun ouders meebrengen? Hoe ga je om met kinderen uit taalarme, (half) analfabete contexten? Hoe zetten we ons communicatie- en taalbeleid zo op dat iedere betrokkene zich gerespecteerd en gewaardeerd voelt?

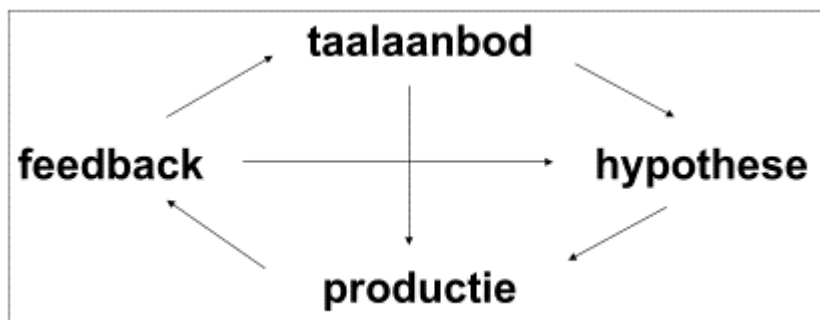
Het is een beetje artificieel om deze taal-hefboom te scheiden van de andere. Er is om te beginnen een onbreekbare link met de hefboom 'denk- en onderzoekstimulerende interacties'.

Taal is er ook om relaties vorm te geven. Positief omgaan met de vele taalrepertoires van de kinderen en gezinnen maakt deel uit van je basishouding. En je uiten via kunst en creatieve werkvormen is ook taal, toch? We houden dus best steeds de verbindingen met die andere hefbomen voor ogen.

Véél taal!

Kinderen willen spreken, willen leren spreken, willen uitgedaagd worden om in woorden hun emoties, verlangens en mening uit te spreken. Voor elke ouder, opvoeder of professional is dit de evidentie zelve. Maar hoe verlopen de processen van taalverwerving precies? Wat kunnen we leren uit taalonderzoek? Hoe zet je dat als professional in de dagelijkse praktijk om? En wat met meertaligheid en de plaats van de thuistaal als die verschilt van de instructietaal?

Bij processen van taal- en tweedetaalverwerving blijken – zo besluit internationaal onderzoek – de volgende concepten steeds terug te keren: taalinput, taaloutput, talige interactie, feedback, hypothese. Met ‘hypothese’ wordt bedoeld dat kinderen uitproberen en oefenen, bijvoorbeeld op basis van eerder (impliciet) geleerde principes en regels. De professional kan deze expliciete uitingen dan gebruiken in de taalverwerving.

Het gaat zowel om het taalverwervingsproces in de kinderopvang als in de kleuterklas: Het is belangrijk dat je als professional een rijke en gevarieerde taal gebruikt, de kinderen veel spreekkansen geeft en goed inspeelt op de taaluitingen van de kinderen.

Het komt eigenlijk hier op neer: véél van alles!

veel interactie,

veel taalaanbod,

veel mogelijkheden om zelf talige boodschappen te produceren, en

veel mogelijkheden om er feedback op te krijgen.

Talensensibilisering

“To reject a child’s language in the school is to reject the child”. (Jim Cummins)

Naast het kennen en uitwerken van deze principes inzake taalverwerving, is het hele ‘**klimaat**’ dat de professional en haar team opzet van cruciaal belang. Een taal-arme omgeving draagt niet bij om tot taalverwerving te komen. Nadenken over deze heel diverse aspecten van taal en **taalrijke omgevingen** en deze integreren in de hele opvang- en kleuteraanpak, noemen we talensensibilisering. Talensensibiliserend lesgeven gaat om sociale relaties uitbouwen, over het uitdragen van een positieve basishouding, een houding waarbij we meertaligheid als een joker zien en die joker durven in te zetten.

Hefboom 2 – Denken en onderzoeken

De professional stimuleert denk- en onderzoeksvaardigheden

Probleemoplossend denken, leren plannen, reflecteren op het proces, focussen op goede vragen, redeneren, zelfsturend handelen, emoties reguleren. We geven het toe, dat is ‘zwaar geschut’ in het doorgaans vrij speelse ‘strijdperk’ van een kinderdagverblijf of kleuterklas. En toch kunnen jonge kinderen al erg vroeg geprikkeld en uitgedaagd worden bij (de aanvang van) deze processen. Deze hefboom gaat dieper in hoe we kinderen leren denken, ontdekken, vooruitblikken ... vanuit de intrinsieke kwaliteit ‘nieuwsgierig en verwonderd zijn’.

Ook deze hefboom kunnen we niet loskoppelen van andere hefbomen en concepten. Het duidelijkst is dit met de taal-hefboom. Kun je immers denken en onderzoeken zonder talige interactie?

(In het KKGK-project brachten diverse onderzoekers verschillende methodes in om professionals te ondersteunen bij deze hefboom. We gaan er hier niet dieper op in.)

Hefboom 3 – Warme Relaties

De professional zet ‘relatiebevorderende interactievaardigheden’ in

Kinderen ontwikkelen en leren in een veilige, gestructureerde en tegelijk uitdagende context die volwassenen bieden. Relaties met ouders en professionals bepalen hun groei. Peuters en kleuters hebben warme en consistente interacties nodig met de volwassenen in hun omgeving. Tegelijk leren ze hoe ze relaties met andere kinderen leggen, hoe ze leren samen-leven en samen-werken. Eigen groei (autonomie, zelfsturing) gelinkt aan sociale relaties (verbondenheid). Op beide aspecten gaat deze hefboom in.

Welbevinden en betrokkenheid

De begrippen ‘welbevinden’ en ‘betrokkenheid’ zijn in het Vlaamse onderwijslandschap door en door gekend door de bekende publicaties van het Centrum voor Ervaringsgericht Onderwijs. De omschrijving ervan maakt onmiddellijk hun belang duidelijk in deze ‘relationele’ hefboom:

Welbevinden: Als kinderen zich thuis voelen, spontaan zijn, open staan voor de wereld, innerlijk rustig en ontspannen zijn, zelfvertrouwen en vitaliteit uitstralen, met volle teugen genieten ... dan weten we dat ze zich emotioneel goed ontwikkelen. Welbevinden geeft aan dat de sociaal-emotionele ontwikkeling onbedreigd verloopt, dat kinderen erin slagen op zulk een wijze met de omgeving om te gaan dat basisbehoeften bevredigd worden.

Betrokkenheid: Als kinderen geconcentreerd zijn en opgeslorpt, geboeid, gemotiveerd, gefascineerd, intens mentaal bezig, gewaarwordingen en gedachten ten volle ervaren, gedreven zijn door de drang om te exploreren, zich aan de grens van hun kunnen bewegen ... dan weten we dat ze diepgaand leren. Betrokkenheid is de ‘zone van naaste ontwikkeling’.

Maakt een benadering waarbij welbevinden en betrokkenheid centraal staan een verschil in de groei- en leerontwikkeling bij kinderen? Het CEGO voert op dit moment hierrond langdurig en longitudinaal onderzoek rond. De eerste resultaten zijn erg bemoedigend.

Maakt die benadering **een verschil voor kansarme kinderen**? Hij verwijst naar bevindingen van de OESO die in een nota twee pedagogische modellen met elkaar vergelijkt:

“Algemeen gesteld nemen we twee verschillende modellen waar bij diverse landen. Frankrijk en de Engelstalige landen neigen partnerschap [tussen kinderopvang en kleuteronderwijs] te zien vanuit het standpunt van de school: *early education* dient best de doelstellingen van het onderwijs en voorziet de kinderen best van ‘klaar voor school’-vaardigheden. In tegenstelling hiermee zien landen die de ‘procesmatige benadering (‘*social pedagogy tradition*’) aanhangen (de Noordelijke en Centraal-Europese landen)

kinderopvang als een eigen instelling, meer gericht op het ondersteunen van de gezinnen en op de brede ontwikkelingsbehoeften van jonge kinderen.”²

De **procesmatige benadering** legt de klemtoon op welbevinden, sociaal-emotionele ontwikkeling en motivatie voor leren, op aandacht voor sociale relaties, spel en vrije momenten waarin eigen keuzes kunnen gemaakt worden. Internationaal onderzoek stelt dat deze benadering beter werkt voor het leren van jonge kinderen. In het kleuteronderwijs zijn er vier toonaangevende modellen, met onder meer Reggio Emilia (een aanpak waarin de beeldende expressie centraal staat) en de aanpak van CEGO.

Hefboom 4 - Expressie

De professional zet in op het muzisch-creatieve

Muzisch werken is je eigen beleving tot uitdrukking brengen met behulp van de taal van de kunsten. Net zoals de drie andere hefboomen van ‘Kwaliteitsvolle interacties’ is ook deze muzisch-creatieve-expressieve hefboom erg belangrijk in de ontwikkeling van elk kind. Het muzische en expressieve is bij uitstek de taal van de verwondering, de nieuwsgierigheid, het exploreren, de fantasie, soms het non-verbale. Dat geeft uitstekende aanleidingen om ook rijke taal te weven in het muzische proces, om onderzoekende vaardigheden te stimuleren en om verbondenheid in de kindergroep te bewerkstelligen.

“Het kind heeft honderd werelden om te ontdekken, honderd werelden om uit te vinden, honderd werelden om te dromen. Het kind heeft honderd talen (en nog eens honderd honderd honderd) maar de school en de samenleving stelen er negenennegentig.” (Loris Malaguzzi³)

Het muzische is een universele taal die drempels kan weghalen van sociale uitsluiting en ongelijkheid. Kunst roept herkenbare emoties op, neemt drempels weg, zorgt ervoor dat mensen vanuit verschillende achtergronden elkaar toch kunnen terugvinden.

Het is zo dat kinderen die zich muzisch ontwikkelen een aantal **21ste-eeuwse vaardigheden** op een speelse wijze oefenen: creatief denken, zelfregulering, communiceren, sociale en culturele vaardigheden en samenwerken. Doordat het muzische een **universele taal** is, is de

² OESO, “Education Today 2010: The OECD Perspective”, p. 13

³ Malaguzzi is de grondlegger van de pedagogiek van Reggio Emilia.

betrokkenheid, interesse bij kinderen hoog waardoor ze via muzisch werken op een zeer natuurlijke manier taal leren, de verschillende vaardigheden leren en ook zichzelf leren uiten.

De sterkte van muzisch werken is dat **taal niet centraal staat**, waardoor kinderen dus sterker betrokken kunnen zijn en zich toch talig kunnen ontwikkelen. Als het muzisch werken dan ook aansluit op het ontwikkelingsniveau van de kinderen, dan heb je een zeer krachtig medium. Dat maakt dat er minder snel sprake zal zijn van sociale uitsluiting en ongelijkheid omdat je **alle kinderen** competentier maakt via muzisch werken.”

2. Beeldvorming

Waar het kernthema ‘kwaliteitsvolle interacties’ focust op de relatie tussen professional en kinderen, zet het kernthema ‘beeldvorming’ meer in op het meta-niveau: hoe kunnen we als professional leren kijken naar onszelf, naar ons eigen referentiekader? Hoe leren we daar kritisch op reflecteren, hoe leren we ons handelen afstemmen op ervaringen en inzichten wat betreft kwetsbaarheid, kans- en kinderarmoede?

Alle drie de hefboomen in dit kernthema zijn van belang. Het maakt op zich niet uit met welke hefboom je in een opleiding of professionaliseringstraject rond beeldvorming zou beginnen: als je ook de twee andere er maar bij neemt! Dat noemen we ‘de hele cirkel doorlopen’.

Hefboom 1 – Geraakt worden

De professional leert de wereld van armoede en sociale ongelijkheid kennen (‘ontmoeten – ondergedompeld worden’)

Ondergedompeld worden in de wereld van kansarmoede en sociale uitsluiting zorgt voor beklijvende ervaringen, soms voor een **shokeffect**. Of je nu student, docent, kinderbegeleider, kleuterjuf, ... bent, ‘aan den lijve’ ondervinden wat maatschappelijke uitsluiting met de waardigheid van een mens doet, is een krachtige hefboom voor een diepgaander **empathisch vermogen**.

In de lerarenopleidingen Kleuteronderwijs dompelen docenten zichzelf en/of studenten onder in de wereld van sociale ongelijkheid. Dat doen ze door gesprekken te voeren met organisaties waar armen het woord nemen in wijken en buurten waar zij gesitueerd zijn, door studenten stages te laten lopen (bijv. studie-ondersteuning aan huis) en hen hierin goed te coachen, ...

In één lerarenopleiding zijn daar de effecten van gemeten (door diepte-interviews bij studenten en docenten) als volgt samen te vatten.

- a - Een aangescherpt bewustzijn: De lectoren benoemden ‘bewustzijn’ of ‘ik ben me bewuster van...’ in elk interview spontaan als effect.
- b - Eigen achtergrond meer in vraag stellen
- c - Opvallend minder clichébeelden
- d- Meer inleving en respect voor de complexiteit van armoede
- e - Meer kaders gekregen om hun intuïties te duiden

In diverse opleidingen wordt ook geëxperimenteerd met het vormen van een **tandem tussen een docent en een ervaringsdeskundige in armoede**. Het doel van het vormen van dit soort tandempartners is: de begeleiders (docenten) versterken en ondersteunen in krachtgericht werken met mensen in armoede. Eén van de uitgangspunten is het **verbindend en versterkend** werken, in dialoog met mensen die uitsluitingsmechanismen, racisme en discriminatie dagelijks ervaren. Zo bouw je inzichten op en stel je het leefwereldperspectief van mensen in armoede centraal. Het is tegelijk belangrijk om positieve voorbeelden in de kijker plaatsen, rekening houdend met hun kwetsbaarheid.

Hefboom 2 – Kennis en inzichten

De professional leert kaders, concepten en inzichten kennen inzake armoede en (mechanismen van) sociale ongelijkheid

Waarom is er kans- en kinderarmoede? Wat zijn de **mechanismen** achter sociale ongelijkheid? Wat doet armoede met een mens? Welke theorieën, concepten en kaders bestaan er die de **structurele** oorzaken goed kunnen uitleggen? En hoe kunnen ze ons helpen duiden wat we in onze klassen, dagverblijven en opvang zien en ervaren?

(Er bestaan heel wat **modellen en theoretische concepten** – in Vlaanderen en in het buitenland – die op een heldere manier een deelaspect van de oorzaken van armoede en sociale uitsluiting uit de doeken doen. Daarom gaan we er hier niet dieper op in).

Hefboom 3 – Handelen/reflecteren

De professional kan kritisch reflecteren over eigen handelen en zijn/haar handelen ernaar aanpassen

Vanuit de twee andere hefboomen bij ‘Beeldvorming’ – ‘geraakt worden’ en ‘kennis en inzichten’ opdoen – is het uiteindelijk de bedoeling **je eigen handelen** als (toekomstige) begeleider van kinderen **bij te sturen**. Zodat je klas-, school-, opleidings- kinderopvang- en dagverblijf-praktijk echt kunt inzetten om elk kind **gelijke ontwikkelingskansen** te bieden.

Reflecteren op je handelen, en er dan naar handelen, is eigenlijk een levenslang proces. Deze professionalisering stopt nooit – of zou toch voortdurend geprikkeld moeten worden. Bovendien is dit een professionalisering die zich niet enkel voltrekt op individueel vlak maar ook op teamniveau. Welke methodes zijn effectief gebleken en verdienen aandacht? Wat is nodig om van een reflectie een ‘kwaliteitsvolle’ reflectie te maken? Bringle en Hatcher⁴ (1997) stellen volgende criteria voorop: “**kwaliteitsvolle reflectie**

- vindt plaats op regelmatige basis,
- linkt ervaringen aan (vooropgestelde) leer- en vormingsdoelen,
- laat ook ruimte voor persoonlijke waarden en gedrag,
- reflectie wordt gestuurd en begeleid,
- wordt opgevolgd door feedback en beoordeling.”

⁴ Hatcher, Julie and Bringle, Robert G., "Bringing the Gap between Service and Learning" (1997). Evaluation/Reflection. Paper 20. <http://digitalcommons.unomaha.edu/slceeval/20>